

Motion till riksdagen 2023/24:2829

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2023/24:84 Säkerhetszoner

---

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2023/24:84 Säkerhetszoner.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387) bör tidsbegränsas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utvärdera om den nya lagstiftningen tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt och vid behov återkomma med förslag som ger enskilda ett fullgott skydd mot diskriminering och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Trots de senaste årens stora resurstillskott till polisen, höjningar av flera straff och ökad användning av hemliga tvångsmedel så har antalet gängrelaterade brott och skjutningar inte minskat. Det visar att det är andra åtgärder som behövs. Från och med december 2022 och under våren 2023 blev situationen i framför allt Stockholm akut. Skjutningarna i Stockholm eskalerade återigen i början av sommaren och fortsatte under hösten och vintern. Samtidigt är det kris i stora delar av kriminalvården med överfulla häkten och anstalter bl.a. därför att fängelsestraffen generellt blivit längre.

Regeringen måste omgående ta ett helhetsgrepp på problematiken med utgångspunkt i forskning och beprövad erfarenhet. Dessvärre låter högerpartierna i stället ofta känslor, tyckande och ren populism ligga till grund för rättspolitiska åtgärder. Men för att verkligen minska den grova kriminaliteten och stärka människors trygghet i politiskt eftersatta områden krävs, i stället för längre och hårdare straff, vistelseförbud och avlyssning utan brottsmisstanke, en gemensam politisk vilja för att minska klassklyftorna i samhället. Tyvärr bygger högerregeringens förslag för att bekämpa brottsligheten i Tidöavtalet på SD:s repressiva politik. Men de föreslagna åtgärderna om avskaffad villkorlig frigivning,

längre straff, förvaringsstraff, sänkt straffmyndighetsålder och särskilda ungdomsfängelser kommer inte att leda till minskad kriminalitet. Åtgärderna riskerar tvärtom att bli kontra-produktiva.

För att få ned den grova brottsligheten räcker det inte med att bara vara hård mot de kriminella, det gäller att vara smartare än de kriminella. Vissa straff kan behöva höjas, men mycket mer fokus måste riktas mot att förhindra rekryteringen av barn till gängkriminalitet. Det brottsförebyggande arbetet börjar med en väl utbyggd välfärd för alla, även i politiskt eftersatta områden. Om skolan, fritidsaktiviteter och samhället i övrigt fungerar väl så minskar möjligheterna att rekrytera barn och ungdomar in i kriminalitet. Skola och fritidsverksamheter behöver få bättre resurser, likaså socialtjänsten. Barn och ungdomar måste få möjligheter till kommunalt stödda fritidsaktiviteter, skolan måste få bättre resurser för att stödja elever som behöver det för att klara betygen och socialtjänsten behöver förstärkas med tillräckliga resurser och kunskap för att arbeta både förebyggande och med barnskydd. Även civilsamhällets organisationer måste involveras i detta breda samarbete.

Det handlar även om insatser på kort sikt, som att sprida Sluta skjut-projektet till hela landet och att inrätta sociala insatsgrupper i områden som särskilt drabbats av grov kriminalitet. Vänsterpartiet har också sedan flera år tillbaka föreslagit en nationell haverikommission mot skjutningarna och en nationell avhopparverksamhet för kriminella. Insmugglingen av narkotika och illegala vapen måste stoppas redan vid landets gränser för att underminera gängens svarta ekonomi. För vidare läsning om åtgärder mot våldet, se vår motion Åtgärder med syfte att stoppa våldskulturen (mot. 2022/23:1217). För fler förslag som handlar om polisens arbete och om att stoppa nyrekryteringen till kriminalitet, se motion 2023/24:2322. Vår politik för Kriminalvården finns att läsa om i motion 2023/24:436.

3 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition att Polismyndigheten ska kunna införa säkerhetszoner där poliser har särskilda befogenheter att söka efter vapen och andra farliga föremål. Syftet är att skjutningar och sprängningar vid konflikter inom den kriminella miljön ska kunna motverkas mer effektivt. Polismyndigheten ska få införa en säkerhetszon i ett avgränsat område om det med hänsyn till en konflikt mellan grupper finns en påtaglig risk för brottslig verksamhet som innefattar skjutning eller sprängning i området. Zonen ska vara av synnerlig vikt för att förebygga eller förhindra denna brottsliga verksamhet. Ett beslut om en säkerhetszon ska gälla omedelbart och högst två veckor åt gången samt kunna överklagas till domstol. Polismyndigheten ska publicera beslutet på sin webbplats och informera om det på andra sätt. Inom en säkerhetszon ska poliser ha utvidgade befogenheter att kroppsvisitera personer och genomsöka transportmedel för att söka efter vapen och andra farliga föremål. Befogenheterna ska gälla på allmän plats och ingripanden ska få göras i den utsträckning det behövs för att förebygga eller förhindra den brottsliga verksamhet som zonen har införts för att motverka. Alla ingripanden ska dokumenteras i protokoll. De särskilda befogenheterna i en säkerhetszon ska även få användas mot barn. Lagändringarna i polislagen föreslås träda i kraft den 25 april 2024. Regeringen föreslår att en utvärdering av regleringen ska inledas cirka tre år efter ikraftträdandet.

4 Vänsterpartiets ställningstagande

Vänsterpartiet instämmer i regeringens slutsats att det behövs kraftfulla åtgärder för att öka tryggheten i samhället och för att minska skjutningar och sprängningar. Vi delar dock inte regeringens bedömning av hur detta mål ska uppnås. Redan i dag finns det stora möjligheter för polis att visitera personer och göra husrannsakan i brottsförebyggande syfte. Enligt polislagen får en polis kroppsvisitera personer och genomsöka fordon och båtar i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt brottsbalken (19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen). Befogenheterna gäller i situationer då risken typiskt sett framstår som stor för att vapen eller andra farliga föremål ska användas vid våldsbrott.

Risken för våldsbrott kan i det särskilda fallet hänföra sig till en viss person eller ett visst fordon. I ett sådant fall är det endast den personen som får visiteras eller det fordonet som får genomsökas. I andra fall kan de omständigheter som gör att det finns anledning att befara att farliga föremål kan komma till brottslig användning vara sådana att de inte hänför sig till någon bestämd person eller något bestämt fordon, t.ex. vid konfrontationer mellan rivaliserande ungdomsgrupper på allmän plats eller offentliga evenemang där risken för våld erfarenhetsmässigt är överhängande. I sådana situationer avses poliser ha befogenhet att mer rutinmässigt kontrollera dem som uppehåller sig på platsen eller besöker evenemanget.

Vidare har en polis rätt att bereda sig tillträde till ett hus, rum eller annat ställe för att söka efter ett sprängmedel, vapen eller annat farligt föremål i syfte att avvärja eller bereda skydd mot brott som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom. Det ska finnas en risk för att ett sådant brott begås på en viss plats och befogenheten gäller endast i anslutning till den platsen. Om risken för brott är allvarlig, får en polisman även kroppsvisitera personer som uppehåller sig på platsen för att söka efter farliga föremål. Åtgärder i brådskande fall får vidtas utan föregående beslut av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen (23 § polislagen).

Vänsterpartiet anser att den befintliga lagstiftningen är tillräcklig för att kunna visitera personer och göra husrannsakan i syfte att bl.a. söka efter vapen. För att stärka tryggheten i samhället är det andra åtgärder som krävs, inte visitationszoner eller, som regeringen valt att kalla det, säkerhetszoner.

Regeringens satsningar på repressiva åtgärder riskerar i värsta fall att bli kontra-produktiva då de leder till ökad stigmatisering av människor. Förslagen är dessvärre även ofta rättsosäkra. Det nu aktuella förslaget om säkerhetszoner är inget undantag. Förslaget ger polisen obegränsad möjlighet att kroppsvisitera människor utan konkret brottsmisstanke. Redan i dag finns det problem med etnisk profilering och diskriminering inom polisen.¹ Förslaget om säkerhetszoner som i klartext innebär att polisen kommer att visitera människor baserat på subjektiva bedömningar av deras klädsel och utseende riskerar att förvärra situationen och underminera människors förtroende för polisen. De boende i politiskt eftersatta områden som behöver polisen som mest kommer inte att bli tryggare av vetskapen att deras barn och andra anhöriga när som helst kan visiteras på oklara grunder. Mer om våra förslag för att motverka etnisk profilering/rasprofilering

¹ Se t.ex. rapporten Slumpvis utvald – Ras-/etnisk profilering i Sverige. Civil Rights Defenders i samarbete med kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. December 2017.

inom polisen och för att bygga lokalt förtroende finns att läsa i motionen En starkare polisorganisation (mot. 2023/24:2322).

4.1 Trygghetszoner i stället för visitationszoner

Danmarks visitationszoner lyfts ofta fram av regeringen som ett positivt exempel. Dock finns det stora skillnader mellan både lagregleringen i Sverige och Danmark och det förslag som regeringen nu lägger fram, jämfört med Danmarks tillämpning av zonerna. Visitationszoner infördes i Danmark 2004 och regleringen utgör i dag den enda befogenhet som den danska polisen har att visitera i allmänt brottsförebyggande syfte. I övrigt är den danska polisens befogenheter att göra kroppsvisitation och husrannsakan utanför brottsutredning begränsade.

Efter beslut om att införa en visitationszon har fattats etableras alltid en stab i Danmark. Den består av en stabschef, t.ex. någon från utredningssektionen, samt exempelvis personer från yttre tjänst, lokalpolisområdet, underrättelseenheten, kommunen, skattemyndigheten och kriminalvården. Tillsammans gör staben upp en plan över hur de ska arbeta med visitationszonen. Planen utarbetas med grund i den omfattande och uppdaterade information de har tillgång till genom underrättelseinformation och den kunskap om aktuella områden som lokalpolis har. Som regel allokeras flera radiobilar till visitationszonen. Vidare informeras den danska kriminalvården om att gängmedlemmar som har koppling till den aktuella konflikten inte bör få permission. Lokalpolis och ingripandepolis arbetar i stort som vanligt. Lokalpolis lägger dock ned mycket arbete på att informera om att en visitationszon har införts, varför den har införts och hur en visitation går till. Som exempel besöker de ibland skolor och trossamfund. De jobbar också aktivt med att informera lokalmedierna. I vissa fall placeras en mobil polisstation i området. Polis sätter då upp en paviljong dit medborgarna kan komma och ställa frågor. Dansk polis upplever att det är oerhört viktigt att det finns en förståelse i det aktuella området för varför en visitationszon har införts och vad den innebär.

Visitationszonernas påverkan på gängbrottsligheten i Danmark har inte utvärderats. Företrädare för dansk polis anser förvisso att visitationszonerna har bidragit till att förhindra upptrappning av gängkonflikter och spontana skjutningar. Framför allt menar de dock att zonerna ökar tryggheten för allmänheten. Vad i användningen av visitationszoner som medfört detta anser polisen dock är svårt att säga, men någon form av kombination av den ökade befogenheten att visitera, den ökade polisiära närvaron och det sociala arbetet i området. Helt centralt för att en visitationszon ska fungera är enligt den danska polisen att det tillskjuts tillräckliga polisiära och andra resurser (s. 53–59, Ds 2023:31).

Vänsterpartiet kan konstatera att några motsvarande resurser inte föreslås av regeringen. För att på allvar stärka tryggheten i samhället och i politiskt eftersatta områden borde regeringen ta initiativ till trygghetszoner i stället för visitationszoner. I en trygghetszon kan förslagsvis skolor, socialtjänst, polis och andra myndigheter och civila organisationer få extra resurser under en längre period. Syftet skulle vara att stärka det brottsförebyggande arbetet genom bl.a. ökad närvaro och ett ökat socialt engagemang för att bygga lokalt förtroende tillsammans med och för människorna i området.

4.2 Lagrådets synpunkter

Lagrådet ifrågasätter i sitt yttrande om det beredningskrav som gäller för regeringsärenden enligt 7 kap. 2 § regeringsformen är uppfyllt. Remisstiden har varit fem veckor och har delvis löpt över jul och nyår. Det kan ifrågasättas om remisstiden har varit tillräcklig för att tillgodose beredningskravet med särskilt avseende på att det är fråga om ett lagärende av komplex natur som berör grundläggande fri- och rättigheter och rättssäkerhet. Att regeringen efter Lagrådets yttrande valt att skjuta fram lagens ikraftträdande drygt en månad avhjälpes enligt Vänsterpartiet inte denna brist.

Lagändringen innebär en begränsning av människors skydd i grundlag mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång (2 kap. 6 § första stycket RF). En sådan inskränkning bör föregås av noggranna överväganden avseende bl.a. proportionalitet, nödvändighet och effektivitet. Vänsterpartiet anser inte att sådana överväganden i tillräcklig utsträckning görs i den aktuella propositionen.

Lagrådet har även kritiserat de föreslagna möjligheterna att överklaga ett beslut om att inrätta en säkerhetszon. Lagrådet anser att det finns en risk att rätten att överklaga blir ineffektiv som kontrollmekanism. Med hänsyn till bl.a. att ett zonbeslut ska gälla under en kortare tid och att bedömningen av vem som har rätt att överklaga kan vara komplicerad kan man enligt Lagrådet räkna med att beslutet har upphört när domstolen ska göra sin slutliga prövning. Även om det finns en möjlighet att pröva ärenden som blivit överspelade, menar Lagrådet att utrymmet för det är litet. Lagrådet anser att kontroll genom underställning hade varit en bättre lösning, dvs. att Polismyndigheten inom viss tid ska överlämna sitt beslut till domstol för prövning av om det ska bestå. Lagrådet konstaterar att den föreslagna ordningen med överklagande av zonbeslut är behäftad med sådana brister att förslaget inte bör läggas till grund för lagstiftning. Vänsterpartiet anser att det är anmärkningsvärt att regeringen, trots Lagrådets kritik, väljer att gå fram med sitt ursprungliga förslag. Att regeringen förtydligar att bl.a. boende i området och näringsidkare i regel bör ha klagorätt om beslutet har konkreta verkningar för dem förändrar inte saken (prop. 2023/24:84 s. 42). Vidare har Lagrådet förordat att de nya reglerna om säkerhetszoner ska tidsbegränsas, vilket Vänsterpartiet instämmer i.

4.3 Remissinstansernas synpunkter

Ett flertal tunga remissinstanser avstyrker och/eller har skarpa invändningar mot regeringens förslag.

Sveriges advokatsamfund avstyrker förslaget. Ett system med visitationszoner (s.k. säkerhetszoner) kan enligt samfundet inte anses vare sig behövt eller nödvändigt. Den förväntade nyttan står inte heller i proportion till den risk för ökad stigmatisering, diskriminering och minskat förtroende för Polismyndigheten som på goda grunder kan antas bli effekten av ett sådant system. En s.k. säkerhetszons geografiska område bör begränsas till att avse en viss allmän plats. Beslutanderätten att införa en säkerhetszon bör enligt samfundet tillkomma åklagare och inte Polismyndigheten. Vidare bör beslutet att införa en säkerhetszon börja gälla som tidigast tolv timmar efter offentliggörande av beslutet och inte, så som föreslås, omedelbart. Enligt Advokatsamfundet har polisen redan i dag genom polislagens bestämmelser (kompletterade av praxis från Riksdagens ombudsmän och Justitiekanslern) så långtgående befogenheter att tillgripa tvångsmedel i brottsförebyggande syfte att ytterligare regleringar inom detta område inte framstår som vare sig behövliga eller nödvändiga. Samfundet noterar särskilt att 23 § polislagen,

under vissa förutsättningar, till och med ger polisen befogenhet att använda sådana tvångsmedel på platser som inte är allmänna. Inte ens de nuvarande bestämmelserna svarar upp mot de rättssäkerhetskrav som ska kunna ställas på ett regelverk för tvångsmedelsanvändning. JO har flera gånger riktat kritik mot Polismyndigheten för felaktig tillämpning av bestämmelserna och även påtalat brister i bestämmelserna som sådana. Bestämmelserna om brottsförebyggande visitationer och husrannsakan i 19 § andra stycket 1 och 20 a § polislagen bör, enligt Advokatsamfundet, redan av detta skäl utmönstras om förslaget om säkerhetszoner antas. Advokat Klas Bjuremark, expert i den referensgrupp som knutits till utredaren, har vidare framhållit att det saknas stöd i forskningen för att visitationszoner skulle vara effektiva och att det finns en risk för att befogenheterna leder till ökad stigmatisering av vissa områden samt ökat misstroende mot polisen. Vidare finns det enligt samfundet en risk för att diskrimineringen skulle öka med de föreslagna befogenheterna.

Även Diskrimineringsombudsmannen (DO) avstyrker lagförslaget. Enligt DO kommer möjligheten att införa säkerhetszoner oundvikligen att medföra klara och oacceptabla risker för diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet eller religion eller annan trosuppfattning. DO anser att riskerna för att polisen helt eller delvis kommer att tillämpa sådan etnisk profilering som inte är sakligt motiverad och därför utgör diskriminering ligger på en sådan hög nivå att förslaget inte bör genomföras. DO lyfter fram det faktum att människor som utsätts för diskriminerande etnisk profilering av polisen i dag inte kan vända sig till DO för att få upprättelse i efterhand. Diskrimineringslagen behöver därför omgående utvidgas så att polisens verksamhet omfattas i sin helhet och DO måste ha möjlighet att utöva tillsyn när det finns risk att polisens beslut eller åtgärder har lett till diskriminering. Att ensidigt utöka polisens befogenheter att ingripa mot människor, utan att samtidigt säkerställa att oskyldiga som drabbas kan få upprättelse i efterhand, är enligt DO inte förenligt med vad som kännetecknar en rättsstat.

Även Riksdagens ombudsmän (JO), Justitiekanslern (JK), Civil Rights Defenders (CRD), Barnombudsmannen (BO) och Rädda Barnen avstyrker regeringens förslag. Rädda Barnen betonar särskilt förslagets inverkan på barn och unga. Vid införandet av nya repressiva åtgärder anser Rädda Barnen att regeringen måste ta hänsyn till vilka åtgärder som redan har vidtagits och hur dessa påverkar barns uppväxtvillkor. I många av de områden som klassas som socioekonomiskt utsatta, där Rädda Barnen också har verksamhet, kan organisationen redan i dag identifiera en rad repressiva åtgärder som inkräktar på den personliga integriteten. Det finns övervakningskameror på många platser, olika former av ordnings-/säkerhetsvakter samt drönare som används som bevakningsverktyg och s.k. drogskrämmor, högtalare som avger högfrekventa irriterande ljud som bara kan höras av barn och ungdomar, sätts upp på många platser. Barn i dessa områden är redan vana att bli övervakade och granskade och detta påverkar i hög grad deras livsvillkor och deras rätt till utveckling. Att då införa ytterligare en övervakningsmekanism, som säkerhetszoner, kommer att ytterligare försvåra för barn och påverka deras psykiska mående negativt. I grund och botten handlar det, enligt Rädda Barnen, om vilket samhälle vi vill att våra barn ska växa upp i.

Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas kritik. Regeringens förslag är djupt rättsosäkert och oproportionerligt och saknar grund i forskningen. Det är ytterst beklagligt att regeringen inte tagit remissinstansernas befogade oro på allvar. Vänsterpartiet är seriöst oroat över det repressiva övervakningssamhälle och paradigmskifte som bryter med rättsstatens principer, som regeringen tillsammans med SD driver fram.

Riksdagen bör sammanfattningsvis avslå regeringens proposition 2023/24:84 Säkerhetszoner. Detta bör riksdagen besluta.

För det fall att riksdagen beslutar att anta regeringens förslag bör förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387) tidsbegränsas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För det fall att riksdagen beslutar att anta regeringens förslag bör regeringen utvärdera om den nya lagstiftningen tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt och vid behov återkomma med förslag som ger enskilda ett fullgott skydd mot diskriminering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Gudrun Nordborg (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Tony Haddou (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Jessica Wetterling (V)